Bijlage 5

Rafel Israëls

Inhoud

1.	Periode 1887-1940	3
2.	De woning Zuiderdiep 358 (1925-1940)	9
3.	Het gezin Israëls (1925 - 10 mei 1940)	10
4.	Het gezin Israëls (10 mei 1940 - 5 mei 1945)	14
5.	Inventaris	18
6.	Roof	18
7.	Rechtsherstel (1948) en verkoop woning (1960)	20
8.	Na de bevrijding	21
9.	Genealogie Israëls	22

Zuiderdiep 358 (Google, 2024)

Afbeelding van KadastraleKaart.com, perceel ODN00-N-1816, 1.922 m², Zuiderdiep 358, 2e Exloërmond

Rafel Israëls (1887-1975)
Zuiderdiep 358 - 2e Exloërmond

1. Periode 1887-1940

Op 29 juli 1887 werd in het gezin van Sander Israëls (Grijpskerk, 06-12-1847) en Hanna Gans (Grijpskerk, 26-02-1850) zoon Rafel (Visvliet, 29-07-1887 - Groningen, 24-08-1975) geboren.
Nog geen twintig jaar oud, in april 1907, legde Rafel Israëls examen af voor de akte voor onderwijzer, welke hij behaalde.[1] Twee maanden later had hij al werk. Hij werd voor de duur van een jaar benoemd tot onderwijzer aan de openbare lagere school te Warffum.[2]

Han Israëls[3]: Toen mijn grootvader een jaar of achttien was, heeft hij gebroken met het milieu waaruit hij afkomstig was. Hij was afkomstig uit een orthodox-joods milieu. Zijn vader had een koosjere slagerij in Visvliet. De breuk met zijn familie was zo totaal dat zijn ouders in zak en as zaten. Letterlijk. Zij rouwden over het feit dat zij hun zoon hadden verloren door zich te hullen in zakken en as over hun hoofden te strooien. Mijn grootvader verliet niet alleen het orthodox-joodse geloof; hij omhelsde ook, voor de gehele rest van zijn leven, een nieuwe levensovertuiging: de hoop op een betere wereld, die besloten lag in het socialisme (hij trouwde met de zus van een socialistische vriend van hem; op zijn uitvaart werd de Internationale gespeeld), het humanisme (hij heeft lange tijd gewerkt als humanistisch raadsman) en het esperantisme (hij was voorzitter van de internationale vereniging van blinde esperantisten; hij gaf les in esperanto).

1 Nieuwsblad van het Noorden (NvhN), *19-04-1907*.
2 *Ibidem, 07-06-1907*.
3 *Han Israëls (1951) is een kleinzoon van Rafel Israëls. Hij heeft, evenals zijn halfzus Trijn, deze bijdrage meegelezen en opmerkingen en aanvullingen gegeven.*

In 1908 verhuisde Rafel Israëls naar Zuidoost-Drenthe. Op 6 mei 1908 werd hij door het gemeentebestuur van Emmen benoemd tot onderwijzer aan openbare lagere school 2 te Nieuw-Weerdinge.[4] Ook hier verbleef hij maar kort, want in november 1908 werd hij door het gemeentebestuur van Stadskanaal benoemd tot onderwijzer aan openbare lagere school 2 te Musselkanaal. Hij stond als no. 1 op de voordracht.[5] Hier bleef hij bijna zeventien jaar werken totdat hij per 1 september 1925 eervol ontslag vroeg, wat hem werd gegeven.
Ondertussen was Rafel Israëls op 29 augustus 1918 in het gemeentehuis van Burgum (gemeente Tietjerksteradeel) met onderwijzeres Iemkje Ploegsma (Tietjerksteradeel, 24-01-1892, dochter van Anne Ploegsma en Elisabeth van der Zwaag) gehuwd.[6]

Iemkje Ploegsma (Tietjerksteradeel, 24-01-1892).
Na het behalen van haar onderwijsakte werd Iemkje Ploegsma in december 1912 benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school te Nijensleek.[7] Een jaar later werd zij benoemd als onderwijzeres aan de lagere school in Wapse.[8] In januari 1915 werkte zij in Nijensleek, waar zij getuige was van het feit dat een ouder uit boosheid een onderwijzer twee stompen gaf.[9]
In 1916 werd zij tot onderwijzeres te Roordahuizen benoemd.[10] In deze plaats had zij een conflict met een moeder dat haar sterk aangreep. Hieronder twee verslagen over de rechtszaak, waartoe het een en ander heeft geleid.

(1)
Op school is de meester baas, maar B.P., 31-jarige huisvrouw te Roordahuizum, wilde een woordje meespreken. Haar dochtertje ging daar op school en was door de onderwijzeres mej. Ploegsma een andere plaats aangewezen, omdat het kind druk was.
Daarmee nam de moeder geen genoegen, ze sprak er de onderwijzeres over aan, beklaagde zich bij het hoofd, maar kreeg geen heil. Op 14 juli 1917 ontmoette ze mèj. Ploegsma bij het station Idaard-Roordahuizum. Weer begon ze haar hart uit te storten; de onderwijzeres wilde over de zaak niet meer praten.
"Dan za'k je wel anders krijgen," dreigde haar de verontwaardigde vrouw. Ze had een hand vol groene zeep gereed en sloeg daarmee mej. Ploegsma in het gezicht. Een deel van de zeep kwam in de oogen.

4 *NvhN, 08-05-1908.*
5 *Ibidem, 25-11-1908.*
6 De Noord-Ooster, *22-09-1925 en 24-09-1925 en* Winschoter Courant, *22-09-1925. Haar overlijdensdatum is niet bekend. Volgens haar kleinkinderen is zij omstreeks 1980 overleden. Zij verbleef toen in een verzorgingstehuis in Zuidhorn.*
7 Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's Courant (NvF), *14-12-1912.*
8 NvhN, *28-10-1913.*
9 Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC), *02-03-1915.*
10 NvF, *21-07-1916.*

De juffrouw is er een vrij langen tijd zenuwachtig van geweest en heeft ook pijn van de mishandeling gehad. Beklaagde ontkent, met opzet te hebben geslagen. Eisch f. 25 boete of 25 dagen hechtenis. "Ik kin 't net bitêlje," zegt de vrouw.[11]

(2)
De 31-jarige Boukje P. was van oordeel dat de onderwijzeres I. Ploegsma niet naar recht en billijkheid met haar meisje op de school handelde. Daardoor ontstemd kwam het tot een treffen tusschen moeder en onderwijzeres op 14 juli 1917, nabij het station Idaard-Roordahuizum. De moeder trad daar bij zeer zonderling op. Ze vloog op de onderwijzeres, die op de fiets haar woning voorbijging, af, trok haar van het rijwiel en kwakte haar een handvol groene zeep in het gezicht. De aangevallene, door het gebeurde overstuur, viel flauw. Later had ze veel pijn in een oog, door de zeep. Eiseh f. 25 of 25 d. hecht. Bekl., die niet volledig bekent, zegt: "Dat kin ik net bitelje. Ik ha in swlere hûshâlding".[12]

In juni 1918 kreeg zij eervol ontslag.[13] Vermoedelijk nam zij ontslag vanwege haar voorgenomen huwelijk.
Na hun huwelijk op 29 augustus 1918 vestigden Rafel Israëls en Iemkje Ploegsma zich in Musselkanaal, waar Rafel onderwijzer was. Vermoedelijk werkte zij na haar huwelijk eerst niet meer vanwege zwangerschap. Op 22 november 1919 beviel zij te Musselkanaal van een levenloos kind of een kind dat direct na de geboorte is overleden. Het kind kreeg geen naam. Zij besloot hierna om weer te gaan werken. In 1921 werkte juffrouw Iemkje Israëls-Ploegsma aan openbare lagere school te Ter-Apelkanaal.[14] In februari 1922 werd zij benoemd tot onderwijzeres aan de school '2e Exloërmond (Oost)'.[15] Aangezien zij met haar man in Musselkanaal woonde, vroeg zij toestemming aan het gemeentebestuur van Odoorn om 'buiten de gemeente te wonen'.[16]

4. Benoeming onderwijzeres 2e Exloërmond (Oost.)
De voordracht luidt:
1. Mej. I. Israëls—Ploegsma te Musselkanaal; 2. Mej. J. v. Doorn te Erica; 3. Mej. G. Sleutelberg te Stadskanaal.
Nadat de Raad in geheime vergadering de sollicitantes heeft besproken, wordt mej. Israëls—Ploegsma met 12 stemmen benoemd, tegen 2 op mej. Van Doorn.

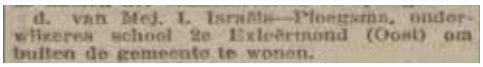
d. van Mej. I. Israëls—Ploegsma, onderwijzeres school 2e Exloërmond (Oost) om buiten de gemeente te wonen.

d. van mej. I. Israels—Ploegsma, onderwijzeres school 2e Exloërmond (Oost), om buiten de gemeente te mogen wonen.
B. en W. stellen voor vergunning te verleenen tot 1 November a.s.
Aldus wordt besloten.

Links: EC, *11-02-1922, benoeming. Rechtsboven:* PDAC, *29-04-1922, verzoek ontheffing verhuisplicht. Rechtsonder:* EC, *06-05-1924, besluit tot het verlenen van ontheffing verhuisplicht.*

11 Leeuwarder Courant, *17-10-1917*.
12 NvF, *19-10-1917*.
13 Leeuwarder Courant, *21-06-1918*.
14 De Noord-Ooster, *13-09-1921*.
15 Emmer Courant (EC), *11-02-1922*.
16 PDAC, *29-04-1922*.

Aan de orde :

1. Ingekomen stukken.

a. De notulen van de vergadering van 28 Mei j.l. worden onveranderd vastgesteld.

b. Schrijven van R. Israëls, onderwijzer aan school no. 2 te Musselkanaal, houdende verzoek hem ingaande 1 September j.l. als zoodanig eervol ontslag te verleenen.

Burgemeester en Wethouders adviseeren het gevraagde ontslag te verleenen en de hierdoor ontstane vacature niet weer te doen vervullen, zulks in verband met het leerlingen-aantal van voornoemde school.

Aldus besloten.

Links: De Noord-Ooster, *24-09-1925.*

Onder: Fragment uit het bevolkingsregister van Odoorn (Odoorn, Bevolkingsregister Deel 14, 1900-1938 (DA, toeg. 2001.18; nr. 34)

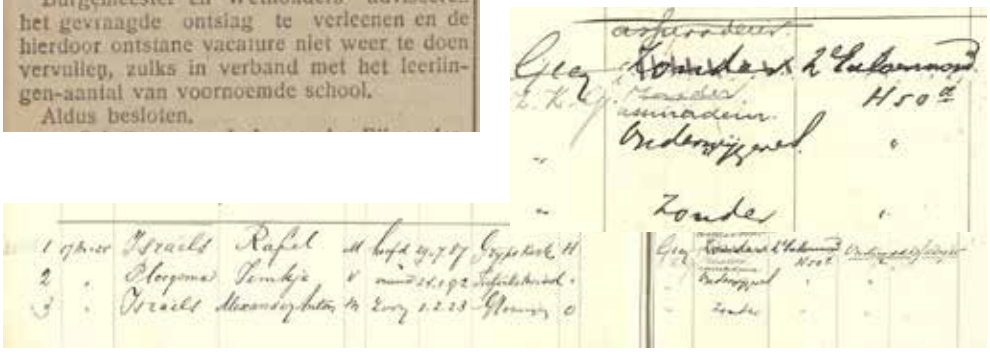

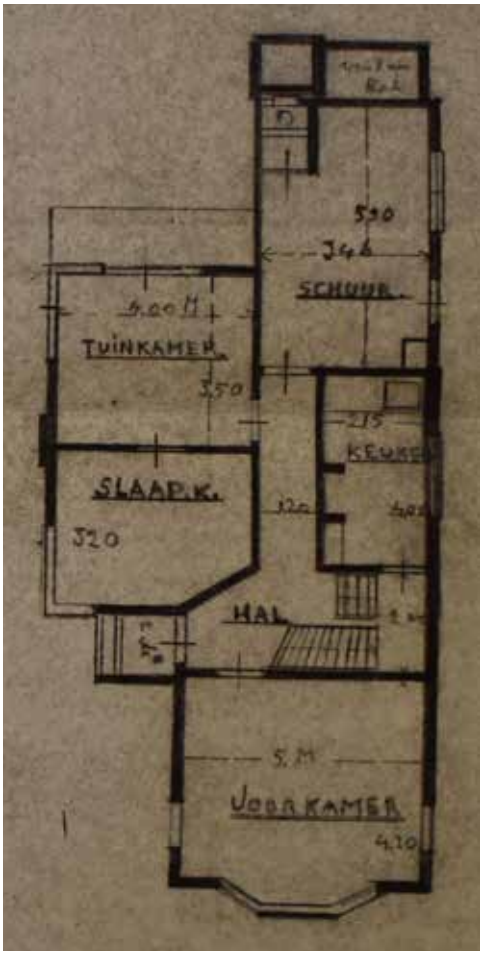

De plattegrond van de woning op het adres Zuiderdiep 350, 2e Exloërmond, waar het gezin Israëls hier van 1925 tot 1960 heeft gewoond.
(GBO, Bouwvergunning 22008, 2e Exloërmond - Zuiderdiep 358)

Gezelschap tijdens het feest ter ere van het 50-jarig huwelijk van Sander en Hanna Israëls in Visvliet.
In het midden de jubilarissen, daarachter Salomon Gans uit Niezijl en Grietje Israëls-Gans. Rechts van Hanna staan Iemkje Israëls-Ploegsma met haar zoon Lex, Rafel Israëls, Jette Israëls en David Israëls. Salomon Israëls staat op de foto geheel links. (1924)
(Groninger Archieven, NL-GnGRA_818_16264)

Tijdens de gemeenteraadsvergadering van 2 mei 1922 werd op voorstel van het college haar zonder hoofdelijke stemming toegestaan om buiten de gemeente te wonen.[17] In de gemeenteraadsvergadering van 29 september 1922 werd besloten haar tot 1 november 1923 verlof te verlenen om buiten de gemeente te wonen.[18]
Op 1 februari 1923 beviel Iemkje Israëls-Ploegsma in een ziekenhuis in Groningen van haar zoon Alexander Anton.[19]
In de raadsvergadering van 6 juli 1923 werd besloten de verleende vergunning om in Musselkanaal te wonen te verlengen.[20]

Eervol ontslag

In de zomer van 1925 vroeg Rafel Israëls aan de gemeente Onstwedde ontslag aan. De reden werd niet in een krantenbericht vermeld. Ook over een afscheid van hem als onderwijzer aan openbare lagere school 2 te Musselkanaal werd niets gevonden. Zijn slechtzienheid zal een reden voor zijn eervol ontslag zijn geweest. In de volksmond werd hij 'de blinde onderwijzer' genoemd. Zijn kleinkinderen vertelden dat hij aan een retina-/netvliesdegeneratie leed, waardoor hij al op jonge leeftijd wist dat hij blind zou worden. Hij zou vanaf zijn veertigste levensjaar, 1927, blind zijn geweest.
Op het moment dat Rafel Israëls officieel ontslag per 1 september 1925 vroeg, had hij al grond voor een woning in 2e Exloërmond gekocht, waar zijn vrouw als onderwijzeres werkte. Het feit dat Iemkje Israëls-Ploegsma als onderwijzeres in de gemeente Odoorn werkzaam was, verplichtte haar naar deze gemeente te verhuizen.

17 EC, *06-05-1922*.
18 PDAC, *03-10-1922*.
19 *GAO 047, document 048*.
20 PDAC, *30-06-1923*.

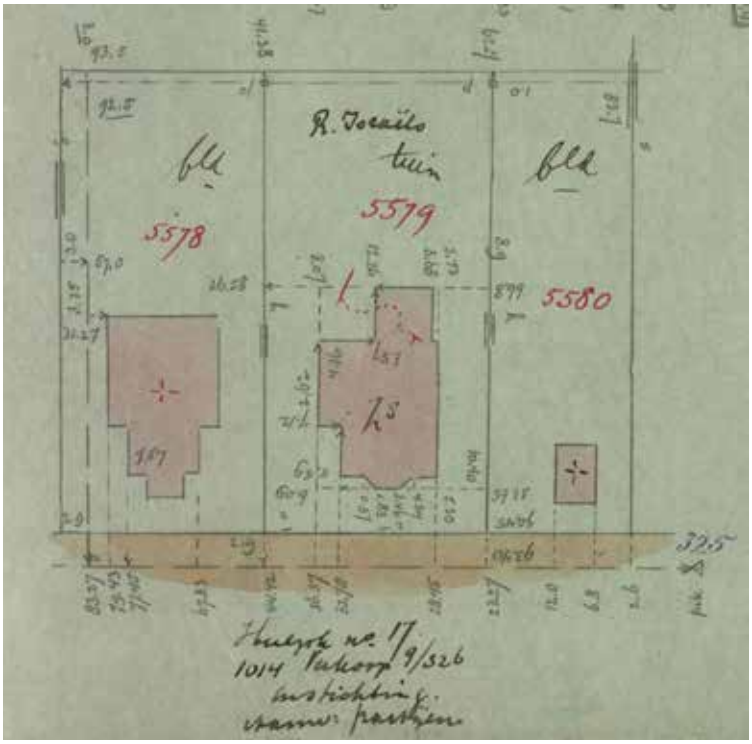

Kadaster, Veldwerk_ODN00_D_344_1. Op deze veldwerktekening uit 1927 staan de maten van de kavel en van het huis van Rafel Israëls (D5579) vermeld.

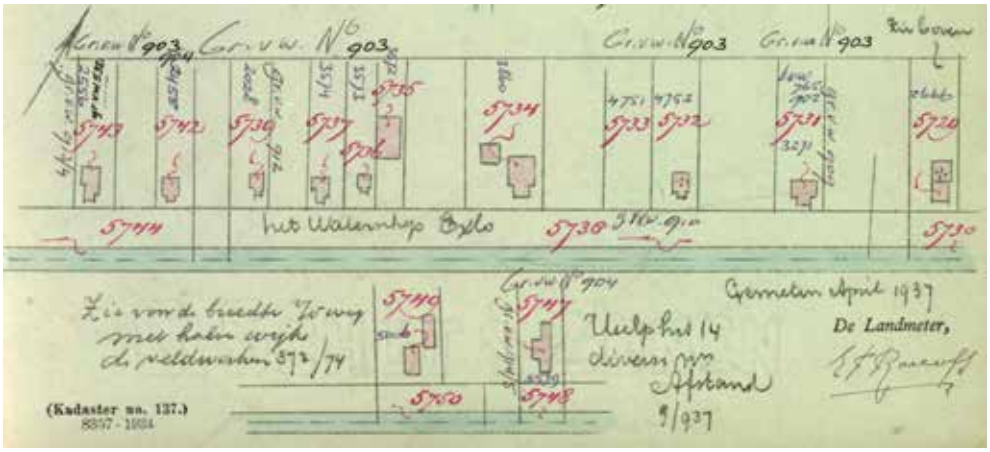

Kadaster, Veldwerk_ODN00_D_373. Deze veldwerktekening is in 1937 gemaakt, nadat 69 percelen van diverse eigenaren in 1933, onder andere van Rafel Israëls (D5747), in het bezit kwamen van het Waterschap Exloo.

Een foto van het jonge gezin voor hun woning. Vanaf links: Rafel Israëls, Alex Israëls en Iemkje Israëls-Ploegsma. Deze foto zal omstreeks 1925-1926 zijn gemaakt. (Uit: Pranger, 150 jaar, *blz. 78.)*

Het ontslag zal de thuissituatie hebben veranderd, waarbij Iemkje Israëls-Ploegsma 'kostwinner' werd en Rafel 'zonder beroep' was of ook wel als 'assuradeur' optrad. In het bevolkingsregister van de gemeente Odoorn staat dit twee keer vermeld.[21]

2. De woning Zuiderdiep 358 (1925-1940)

Op 17 december 1925 vestigden 'assuradeur' Rafel Israëls, onderwijzeres Iemkje Ploegsma en hun zoon Alexander Anton zich vanuit Musselkanaal in 2e Exloërmond in de woning op het adres H50; op 20 augustus 1950 is dit adres gewijzigd in Zuiderdiep 358.

1925

Op 28 juli 1925 passeerde bij notaris Christiaan Johannes Vink te Zuidhorn een transportakte betreffende de verkoop door Jakob Blaauw, Engbertszn., landbouwer te Musselkanaal, voor zichzelf en als lasthebber van de familie Tonkens van 'een huisstede aan de Hoofdweg te 2e Exloërmond, uitmakende een ongeveer zuidelijk afgepaalde middengedeelte, groot ongeveer 0.23.00 ha, van het perceel sectie D 1014' voor f. 1.000,00. Rafel Israëls voldeed het bedrag op het notariskantoor contant.[22]
In de maanden erna werd de woning gebouwd die begin december 1925 klaar was. Op 17 december 1925 werd het echtpaar Israëls met hun zoon Alexander Anton ingeschreven als inwoners van de gemeente Odoorn.[23]

1933

In juli 1933 werd een transportakte opgemaakt van het afstaan van een stuk grond door Rafel Israëls aan het Waterschap Exloo, vertegenwoordigd door voorzitter Jan Hadders Jzn., vervener te Valthermond en secretaris Jan Smit, gemeentesecretaris

21 Odoorn, Bevolkingsregister Deel 14, 1900-1938 (DA, toeg. 2001.18; nr. 34).
22 Hyp4, deel 1305, nummer 72, 28-07-1925.
23 Odoorn, Bevolkingsregister Deel 14, 1900-1938 (DA, toeg. 2001.18; nr. 34).

Vanaf links: Rafel Israëls, Alex Israëls en Iemkje Israëls-Ploegsma. Deze foto is oook omstreeks 1925-1926 gemaakt. (Uit: Pranger, 150 jaar, *blz. 238.)*

te Exloo. De weg langs het Hoofddiep te 2e Exloërmond zou een breedte van dertien meter krijgen, terwijl er ook een bermsloot zou komen. Diverse eigenaren van in totaal 69 percelen moesten grond afstaan aan het Waterschap Exloo.
Perceel 68 is van Rafel Israëls, 'onderwijzer' te 2e Exloërmond als eigenaar van het perceel sectie D5579 (daarvoor D1014). Het nieuwe sectienummer wordt D5747, groot 0.19.50 ha en het andere deel sectie D5748, groot 0.04.20 ha Waterschap Exloo. In de transportakte wordt niets vermeld over een geldelijke vergoeding.[24]

3. Het gezin Israëls (1925 - 10 mei 1940)

Blindenbond afdeling Groningen

Nadat hij in 1925 ontslag had genomen, zette Rafel Israëls zich in voor de Blindenbond. Samen met 'de heer Holwerda en mejuffrouw Hollander' vormde hij het eerste bestuur van de afdeling Groningen van deze bond.
Het was een 'strijdbaar' bestuur, want in 1933 organiseerde het afdelingsbestuur tijdens de jaarvergadering van de Blindenbond een grote protestmars in Groningen, waaraan 700 blinden uit het gehele land deelnamen. Citaat uit het *Nieuwsblad van het Noorden*: *'Daarna werd om 1 uur de demonstratie geformeerd, welke opgeluisterd werd door het muziekgezelschap A.D.O. en niet de Post-Harmonie, zooals eerst was medegedeeld. (De Post heeft naar aanleiding van de door de politie verstrekte mededeeling als zou de Blindenbond op communistischen grondslag zijn georganiseerd, gemeend, zich te moeten terugtrekken.) In den stoet werden verschillende doeken medegedragen met opschriften als: 'Wij eischen gemeenschaps-blindenzorg', 'Leerplicht voor het blinde kind' en 'Ook wij eischen onze plaats in de samenleving'.*
Teruggekomen in de Harmonie werd een gezellige middag doorgebracht, waarna tot besluit een gemeenschappelijke maaltijd volgde.' Rafel Israëls en zijn medebestuursleden konden terugzien op een geslaagde dag!' [25]

24 Hyp4, deel 1458, nummer 74, juli 1933.
25 NvhN, *04-07-1933 en 13-10-1976.*

Advertentie in de Emmer Courant, *16 september 1932*

Esperanto-cursus - Emmen

Bij voldoende deelname is ondergeteekende voornemens **te Emmen een cursus in Esperanto** op te richten, omvattende plm. 30 wekelijksche lessen. De cursus zal 's Maandagsavonds worden gehouden en kost f 15.— per persoon. Aanmelding en nadere inlichtingen bij ondergeteekende of bij Mevrouw VAN HUËT—DOORNBOSCH te Emmen.

R. ISRAËLS - Esperanto-leeraar - 2e Exloërmond

Een foto van een groep Esperantisten met de Esperantovlag uit de omgeving van Musselkanaal/ 2e Exloërmond. Deze groep heeft les gehad van Rafel Israëls. Datum foto is onbekend. (Collectie J. Popken, Musselkanaal)

Esperanto

In de jaren twintig van de 20ste eeuw leerde Rafel Israëls Esperanto. Eind 1929 slaagde Rafel Israëls in Utrecht voor het examen Esperanto A. Van de 26 kandidaten slaagden er 21.[26]

Velen dachten na het geweld van de Eerste Wereldoorlog dat het Esperanto de mensen kon verbinden en dat zo een nieuwe oorlog kon voorkomen. Ook in 2e Exloërmond vond 'de blinde onderwijzer' Rafel Israëls mensen die in deze pacifistische gedachte geïnteresseerd waren. Eén van hen was Daniël de Raaf uit Exloërkijl. Hij leerde het Esperanto, maar bouwde bovendien een vriendschapsband met Israëls op. Zo ging hij met meester Israëls uit fietsen, op een tandem, want meester Israëls was blind. In 1938 slaagde De Raaf voor zijn examen Esperanto.[27]

In de jaren dertig van de vorige eeuw was Israëls, zoals hiervoor al beschreven, ook actief voor de Blindenbond. Zo hield hij op 18 november 1936 de lezing

26 Eindhovens Dagblad, *12-12-1929*.
Esperanto is een kunstmatig gecreëerde internationale taal. De taal is ontworpen door Luwik Lejzer Zamenhof (1859-1917), een Joodse oogarts afkomstig uit het Poolse gedeelte van het Keizerrijk Rusland. In 1887 publiceerde hij onder het pseudoniem Dr. Esperanto - "iemand die hoopt" - het eerste boek over de taal. De taal werd echter bekend onder Zamenhofs pseudoniem.

27 Emmer Courant, *12 juli 1938*.
Daniël de Raaf (1911-1985) woonde heel zijn leven bij zijn moeder in Exloërkijl, 2e Exloërmond. Informatie van Lenie Baptist.

'Esperanto voor Blinden' voor de plaatselijke afdeling van de Nederlandsche Vereeniging voor Huisvrouwen in een zaal in hotel De Boer in Musselkanaal.[27] Een jaar later hield hij op 15 december 1937 een herdenkingsrede in verband met de geboortedag van Ludwik Lejzer Zamenhof, de grondlegger van Esperanto.[28] In 1955 hield Rafel Israëls uit 2e Exloërmond een lezing over de Esperanto-blindenbeweging. In een krantenbericht hierover werd hij 'de blinde Esperantist' genoemd. Ook de Braille-techniek en de correspondentie tussen blinden over de gehele wereld kreeg in zijn lezing bijzondere aandacht.[29]

Lof

In een artikel in *De Noord-Ooster* kreeg Rafel Israëls veel lof: *'In* De Blindenbode, *het orgaan van den Nederlandsche Blindenbond, is in het najaar van 1937 een artikel gewijd aan 'een persoon en het werk van iemand uit deze omgeving, nl. den blinden onderwijzer, den heer R. Israëls te 2de Exloermond, die in den afgeloopen zomer 50 jaar geworden is.*
Over den heer Israëls wordt in De Blindenbode *door A. Plas, oud-voorzitter van de afd. Groningen van de Blindenbond, het navolgende opgemerkt: 'In het uiterste noorden van ons land, in een afgelegen dorpje te midden van uitgestrekte veenderijen, verricht deze bescheiden schoolmeester zijn stillen arbeid. Zijn drukke bezigheden en zijn afgelegen woonplaats beletten hem intens deel te nemen aan het openbare werk van onzen bond. Maar voor de afdeeling Groningen, waarvan hij deel uitmaakt, is zijn stille medewerking van niet te onderschatten waarde. In den tijd, toen ik nog voorzitter van genoemde afdeeling was, heb ik vele malen van zijn vruchtbare adviezen gebruik gemaakt. In Israëls bezit onze bond een lid, wiens voor velen onopgemerkte medewerking alle waardeering verdient.*
Zonder dat men hem in het openbaar ziet optreden, is hij steeds van harte bereid, voor de organisatie te doen, wat onder zijn omstandigheden mogelijk is. In het bijzonder liggen zijn verdiensten op het terrein van de Esperantistenbeweging onder de blinden, welke in ons kultureele leven een steeds grootere plaats gaat innemen. Als voorzitter van de Ned. Ver. van Blinde Esperantisten (Nosobe) en als Nederlandsch vertegenwoordiger van Uabo (de algemeene ver. van blindenorganisaties) neemt hij op dit gebied een plaats in van den eersten rang. De propaganda voor het Esperanto onder de blinden, evenals die voor de internationale blindenbeweging, heeft aan niemand in ons land zooveel te danken als aan Israëls. Zijn naam heeft dan ook reeds sedert lang Internationale bekendheid verworven. In zijn vele werkzaamheden wordt hij trouw terzijde gestaan door zijn echtgenoote, wier toegewijde en onopvallende medewerking ik hier gaarne noem. Van harte hoop ik, dat het Israëls gegeven mag zijn, nog vele jaren in het belang zijner lotgenooten werkzaam te kunnen blijven.' [31]

Iemkje Israëls-Ploegsma

Als gehuwde onderwijzeres kon de gemeenteraad van Odoorn haar ontslaan. Wij hebben geen enkele aanwijzing gevonden dat burgemeester en wethouders en/of

28 *NvhN, 19-11-1936.*
29 NvhN, *15-12-1937.*
30 NvhN, *10-10-1955.*
31 De Noord-Ooster, *16-10-1937.*

Twee schoolfoto's van juf Iemkje Israëls-Ploegsma met haar zoon Alex. (Uit: Pranger, 150 jaar, *blz. 239 (links) en 241 (rechts).)*

de raad van de gemeente Odoorn dit in de periode 1922-1938 hebben overwogen. Vanaf 1937 was er een wet die vanwege hoge werkloosheidscijfers bij mannen het werken in een baan van gehuwde vrouwen verbood.[32] Het gemeentebestuur moest nu bij de minister van Onderwijs toestemming vragen om gehuwde vrouwen voor de klas te handhaven. Eind 1938 nam de minister van Onderwijs het besluit dat de twee gehuwde vrouwen die in de gemeente Odoorn werkzaam waren voor 1939 toestemming kregen om bij het lager onderwijs werkzaam te blijven.[33]
Op 21 februari 1939 werd in de vergadering van burgemeester en wethouders meegedeeld dat mej. Israëls-Ploegsma met ziekteverlof was gegaan en dat zij werd vervangen.[34] Per 1 november 1939 hervatte mej. Israëls-Ploegsma haar werkzaamheden[35], maar in de B & W-vergadering van 10 maart 1941 wordt meegedeeld dat mevr. J. Israëls-Ploegsma per 1 april 1941 wegens een medische afkeuring eervol ontslag als onderwijzeres aan de openbare lagere school te 2e Exloërmond (Oosteinde) zal krijgen.[36] Iemkje Israëls-Ploegsma verzorgde ook lezingen. Tijdens een bijeenkomst van de Nederlandsche Vereniging van Huisvrouwen in Musselkanaal in april 1942 hield zij een lezing over het boek *Het eeuwige lied*.[37]

32 *https://nl.wikipedia.org/wiki/Arbeidsverbod_voor_gehuwde_vrouwen.*
33 PDAC, *23-12-1938.*
34 *Notulen B&W, 21 februari 1939.*
35 *Notulen B&W, 6 november 1939.*
36 *Notulen B&W, 10 maart 1941.*
EC, *04-03-1941.*
37 NvhN, *15-04-1942 en* De Noord-Ooster, *16-04-1942.*

Alexander Anton Israëls
Alexander Anton (Alex) Israëls (Groningen, 01-02-1923 - Abcoude, 07-10-1991) ging in de jaren dertig van de vorige eeuw naar de Rijks HBS in Ter Apel, waar hij in juli 1940 zijn HBS-diploma haalde.[38]

4. Het gezin Israëls (10 mei 1940 - 5 mei 1945)

Registratie
Op 12 juli 1940 liet de burgemeester van Odoorn de eerste lijst met vermelding van joden in zijn gemeente opmaken. Hierop stonden de namen van de gezinnen van veehandelaar Mozes Dalsheim (vijf personen, Kavelingen J1) en Daniël Lezer (Valthermond K50, vijf personen). De naam van Rafel Israëls werd op deze lijst niet vermeld.[39]
Op 10 januari 1941 ontving burgemeester Van Royen van de 'Heer Procureur-Generaal fgd. Directeur van Politie' te Leeuwarden het verzoek een lijst met joodse inwoners van zijn gemeente van 'geheel of gedeeltelijk joodsche bloede' op te stellen. Op deze lijst werd Rafel Israëls vermeld, maar zijn zoon Alexander Anton Israëls niet, omdat hij toen in Groningen woonde.[40]
Op 20 februari 1941 werd door de gemeente bij de Rijksinspectie van de Bevolkingsregister 15 'bewijzen van aanmelding' voor het registreren van 'jood-zijn' aangevraagd. Rafel Israëls betaalde f. 0,50, de legeskosten, aan de gemeente Odoorn.[41] Op 13 mei 1942 kwam op het gemeentehuis een telegram binnen van de commandant van de SS en SD in Assen, waarin gesommeerd werd om voor 15 mei 1942 'een opgave in tweevoud van alle in deze gemeente woonachtige joden op wier persoonsbewijzen de letter J is vermeld' op te sturen. Van Royen verstuurde nog dezelfde dag deze lijst, waarop vier personen uit het gezin Dalsheim en vier personen uit het gezin Lezer zijn vermeld. De negende persoon is Rafel Israëls. Zijn zoon Alexander Anton, half-jood, werd niet op deze lijst vermeld.[42]
Op 2 juli 1942 liet burgemeester Van Royen opnieuw een lijst opmaken. Behalve de gezinnen van Mozes Dalsheim en Daniël Lezer wordt ook het gezin van Rafel

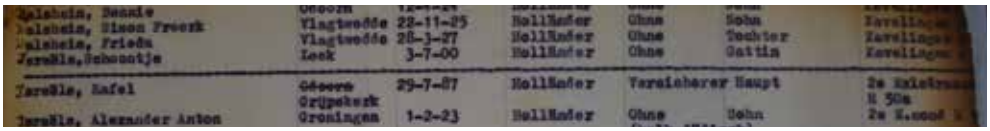
Dalsheim, Swanie Odoorn
Dalsheim, Simon Freek Vlagtwedde 22-11-25 Hollander Ohne Sohn Kavelingen
Dalsheim, Frieda Vlagtwedde 26-3-27 Hollander Ohne Tochter Kavelingen
Israëls, Schoontje Leek 3-7-00 Hollander Ohne Gattin Kavelingen
Israëls, Rafel Odoorn 29-7-87 Hollander Vorsteherer Hauptl 2e Exlelrasse
Grijpskerk K 50a
Israëls, Alexander Anton Groningen 1-2-23 Hollander Ohne Sohn 2e E.cond

Detail van document 51 uit GAO 047 met daarop de vermelding van het gezin Israëls, 2 juli 1942.

38 Algemeen Handelsblad, *08-07-1940.*
39 *GAO 047, document 59.*
40 *GAO 047, documenten 57 en 58.*
41 *GAO 047, documenten 23 t/m 27.*
42 *GAO 047, documenten 42 en 42 en 52 t/m 54.*

Israëls vermeld: hijzelf, zijn vrouw en zijn zoon Alexander Anton.[43] Bij zijn vrouw staat vermeld dat zij geen beroep meer heeft. Zij had in 1941 eervol ontslag gekregen wegens een medische afkeuring.[44]

Rafel Israëls

Op 22 september 1942 verstuurde burgemeester Van Royen aan het 'Hoofd der Rijksinspectie van de Bevolkingsregister Dienst IVA in Den Haag' een verklaring dat Rafel Israëls 'een gemengd huwelijk' had. Ook Rafel Israëls kreeg van de secretaris van de gemeente Odoorn nog dezelfde dag een afschrift van dit document met de opmerking: 'Bijgaand bewijsstuk moet door U bij het persoonsbewijs worden bewaard, teneinde op verlangen te kunnen worden getoond.' [45]

Begin oktober 1942, nadat vijf joodse personen uit de gemeente Odoorn op transport naar Durchgangslager Westerbork waren gesteld, moeten er ook spanningen zijn geweest in het gezin van Rafel Israëls.[46] Zou Rafel ook worden gedeporteerd? En wat zou er nog gebeuren met Alexander Anton Israëls die vanaf 21 oktober 1941 tot 24 februari 1943 bij zijn ouders thuis woonde.

Na de deportatie van joden uit de gemeente Odoorn proberen Rafel en zijn vrouw Iemkje vrijstelling te krijgen van het werken in een werkkamp op grond van zijn blindheid en zijn slechte gezondheid. Zij roepen daarbij de hulp in van A. Plas, (oud-)voorzitter van de afd. Groningen van de Blindenbond, zoals blijkt uit een schrijven van 23 oktober 1942 in het gemeentearchief van Odoorn. Zij bezitten dan al een attest van huisarts Reinders, waarin deze op grond van de gezondheid en blindheid van Israëls verklaarde dat hij volkomen ongeschikt is voor tewerkstelling 'in welke vorm ook'.[47]

Rafel Israëls kreeg zijn vrijstelling, welke op 12 oktober 1942 door de 'Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD für die besetzten Niederländischen Gebiete in den Haag' werd afgegeven (no. 102038) (zie afbeeldingen volgende bladzijde).[48]

Rafel Israëls is volgens zijn familie na oktober 1942 ondergedoken bij een familie in Arnhem. Binnen de familie gaat het verhaal dat er in de trein waarin Rafel naar Arnhem reisde, werd gecontroleerd. Hij zou dan met zijn joodse persoonsbewijs uit de trein gehaald zijn, ware het niet dat hij in plaats van zijn persoonsbewijs zijn blindenkaart te voorschijn haalde en toen vroeg 'de controleur' niet ook nog naar het persoonsbewijs. De vraag is natuurlijk of hij bij die gelegenheid toevallig de verkeerde kaart liet zien.[49] Vermoedelijk had Rafel Israëls via zijn netwerk bij

43 GAO 047, document 51.
44 Notulen B&W, 10 maart 1941.
EC, *04-03-1941.*
45 GAO 047, documenten 61 en 62.
46 GAO 047, document 68.
47 GAO 047, documenten 067.
48 GAO 047, documenten 072-074.
49 Informatie van de familie Israëls. Na de oorlog heeft Rafel Israëls nog vele jaren iedere zomer bij deze familie gelogeerd.

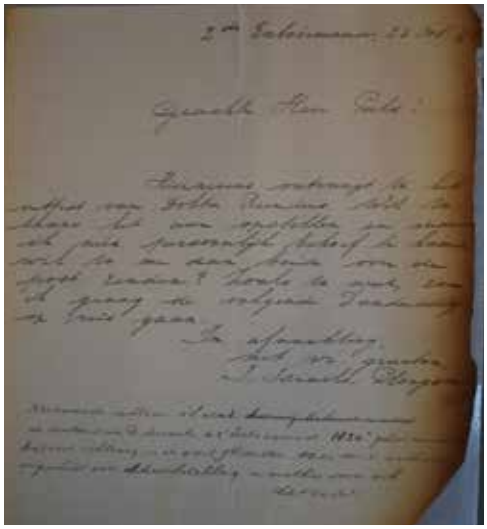

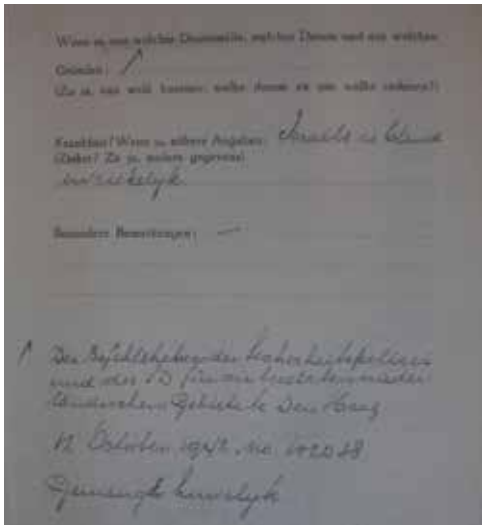

Linksboven: Het document 067 (GAO 047) waarin wordt vermeld dat Rafel Israëls 'volkomen ongeschikt is voor welke tewerkstelling dan ook'.
Rechtsboven: De achterzijde van de Fragebogen, vermoedelijk door Iemkje Israëls-Ploegsma ingevuld, waarop de vrijstelling voor een tewerkstelling in een werkkamp staat vermeld. (GAO 047, document 073).

de Nederlandse Blindenbond, de esperanten of de humanisten al voor de oorlog contacten met deze familie in Arnhem.

Alexander Anton Israëls
In 1940 en 1941 studeerde Alex in Groningen, waar hij op de adressen Oosterstraat 60a (13 september 1940 tot 22 januari 1941) en Petrus Campersingel 169a (22 januari 1941 tot 21 oktober 1941) woonde. Vanaf 21 oktober 1941 tot 24 februari 1943 woonde hij bij zijn ouders thuis.[50]

Werkkamp
Op 14 augustus 1942 kreeg burgemeester Van Royen van Willie Zimmermann, Deutscher Fachwerber beim Arbeitsamt Meppel/Holland bericht dat joden uit de gemeente Odoorn op 17 augustus 1942 op transport naar werkkampen worden gesteld. In de brief staat vermeld wat de joden naar het werkkamp mogen meenemen.[51] Het gaat hierbij om Mozes Dalsheim en zijn zonen Bennie en Simon, Daniël Lezer en waarschijnlijk Rafaël Israëls en Alexander Anton Israëls. De drie eerstgenoemde personen doken onder, Daniël Lezer meldde zich en vertrok op 18 augustus 1942. Rafel Israëls had vrijstelling gevraagd[52], welke hij op 12 oktober

50 GAO, Persoonskaart Alexander Anton Israëls.
51 GAO 047, document 071.
52 GAO 047, documenten 073 en 074.

'Vergissing half Jood'. (GAO 047, document 074)

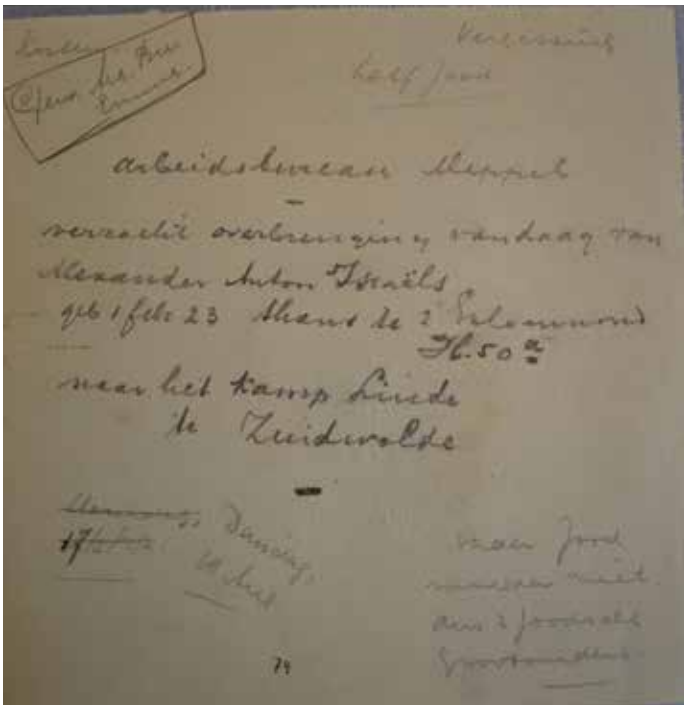

1942 kreeg en Alexander Anton Israëls dacht dat hij als half-jood zich niet voor het werkkamp hoefde te melden, maar een dag later werd hij op bevel van de directeur van het Gewestelijk Arbeidbureau te Meppel met een huurauto door een chauffeur van garage Braam uit Odoorn naar kamp Linde bij Zuidwolde gebracht. De rekening hiervoor, f. 32,50, werd op 5 september 1942 naar de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau te Meppel verzonden. Toen de nota niet werd betaald en naar de reden werd geïnformeerd, kreeg men te horen dat de nota naar de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau in Emmen moest worden verzonden. Dat gebeurde op 4 december 1942.[53]
Vier dagen later, 23 augustus 1942, werd hij door zijn moeder uit werkkamp Linde gehaald. Op een briefje in het gemeentearchief staat vermeld dat zijn overbrenging naar het werkkamp niet had gemoeten: 'Vergissing half jood'.[54]
Vanaf 24 februari 1943 woonde Alexander Anton bij zijn oom Wijtze Jentje Ploegsma (1889-1944) en zijn tante Grietje Bartelds (1908-1999) in Stadskanaal op het adres Ulmuslaan 3. De verhuizing naar zijn oom en tante had er wellicht mee te maken dat hij hier veiliger kon wonen dan in 2e Exloërmond, waar iedereen wist dat hij half-jood was. Hij zette hier zijn studie voort, want in september 1943 slaagde Alex voor het Staatsexamen, waardoor hij mocht studeren.[55]

53 GAO 047, documenten 075-078.
54 GAO 047, documenten 074-075.
55 Drentsch Dagblad, *05-09-1943.*

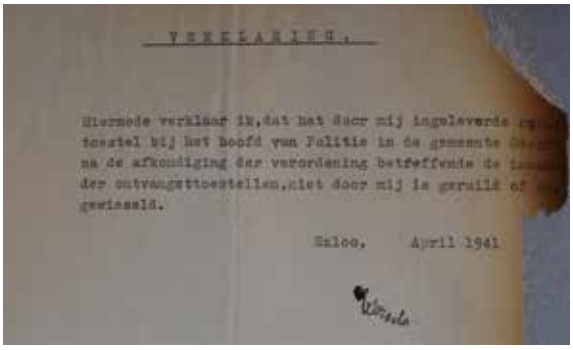

VERKLARING.

Hiermede verklaar ik,dat het door mij ingeleverde ra
toestel bij het hoofd van Politie in de gemeente O
na de afkondiging der verordening betreffende de in
der ontvangsttoestellen,niet door mij is gemist of
gewisseld.

Exloo, April 1941

De verklaring van Rafel Israëls met daaronder zijn handtekening. (GAO, 047, document 087)

5. Inventaris

Iemkje Israëls-Ploegsma bleef in haar huis wonen en aangezien het huis ook niet verkocht werd, behield zij zonder problemen de inventaris in de woning. Het enige wat het gezin heeft moeten inleveren, was een radiotoestel. In de documenten waarin sprake is van het inleveren van rijwielen wordt het gezin Rafel Israëls niet vermeld. Op 19 april 1941 liet Rafel Israëls een kort briefje aan burgemeester Van Royen typen dat hij 'ingevolge de mij opgelegde verplichting' zijn radiotoestel had ingeleverd, welke hij ondertekende (zie afbeelding).[56]

6. Roof

1942-1944

Volgens de transportakte van 6 mei 1944 had de Niederländische Grundstücksverwaltung (NGV) op 3 december 1942 het onroerend goed van Rafel Israëls, het perceel 2e Exloërmond H50a, zijnde een behuizing met grond sectie D5747, groot 0.19.50 ha, overeenkomstig artikel 9 van verordening 1941/154 'kosteloos' overgenomen. Hoewel het 'geroofde' pand van Israëls door de NGV te koop werd aangeboden, werd het niet verkocht.[57] Kennelijk was voor velen de morele drempel te hoog om dit pand van een (ondergedoken) joodse blinde 'onderwijzer' en een schooljuffrouw die al vele jaren in 2e Exloërmond woonde en werkte te kopen.
Op 6 mei 1944 werd bij notaris Otto Wichers te Odoorn een transportakte ondertekend, waarbij de NGV het onroerend goed overdroeg aan Alexander Anton Israëls, 'kantoorbediende, wonende te 2e Exloërmond, zoon van Rafel Israëls, destijds onderwijzer te 2e Exloërmond'. Alle kosten van deze overdracht kwamen ten laste van Alexander Anton Israëls. Laatstgenoemde ondertekende deze transportakte. Zijn vader was niet aanwezig bij de ondertekening. Namens de NGV ondertekende Catharina Lammerdina Rubinge, secretaresse, de trans-

56 GAO, 047, documenten 083, 084 en 087.
57 NA, Verkaufsbücher, Laufnummer S5804 (2e Exloermond, H50a).

portakte.[58] Opmerkelijk in deze akte is dat Alexander Anton 'kantoorbediende' werd genoemd en Rafel Israëls 'onderwijzer'. Sinds 1925 was Rafel Israël geen onderwijzer meer, al behield hij de bijnaam 'de blinde onderwijzer'.
In de Verkaufsbücher werd de verkoop aan zijn zoon vermeld onder het Laufnummer S58043. Vermoedelijk staat de S voor 'Sonst', dat wil zeggen 'anders'. In de Verkaufsbücher zijn meer voorbeelden te vinden, waarbij een pand overgaat naar een familielid. In deze gevallen begint een Laufnummer ook met een 'S'. Verder is er nog een opvallende gelijkenis. Bij dit soort transacties wordt in alle gevallen 'Kasse im Haus' vermeld. Hetgeen er op wijst dat de eigendomswisseling met gesloten beurzen heeft plaatsgevonden. Dat is terug te vinden in de akte van rechtsherstel uit 1948, waarin wordt vermeld dat de eigendomsoverdracht in 1944 'om niet' is gedaan.[59]
Op 9 augustus 1940 kocht Rafel Israëls van vervener Freerk de Jonge en arbeider Albert Niemeijer voor f. 4.140,00 een dubbele woning op het adres Boschlaan 114-115 in Emmen, sectie C7278, groot 9,60 are. In de koop was niet inbegrepen een apart staand houten schuurtje en enige in 1938 geplante vruchtbomen, waarde samen f. 20,00, welke voor mei 1941 van het terrein verwijderd zouden worden. De huurovereenkomsten met de bewoners werd gestand gehouden. Het aankoopbedrag werd door Israëls contant betaald.[60]
Het is niet bekend of deze aankoop door Rafel Israëls werd gedaan vanwege het feit dat zijn vrouw in deze periode regelmatig met ziekteverlof was en het er naar uitzag dat zij zou worden afgekeurd, hetgeen in 1941 ook gebeurde. Huurinkomsten zouden het verlies van het salaris van Iemkje Israëls-Ploegsma kunnen compenseren. Anderzijds had Rafel Israëls het aankoopbedrag contant tot zijn bedrag. Het geld investeren in een woning betekende dat het geld in de toekomst niet zou wegvloeien naar de Duitse bezetter. Had Rafel Israëls een vooruitziende blik of was hij goed op de hoogte van hetgeen er in Duitsland in de jaren dertig met joods bezit en geld was gebeurd?
De dubbele behuizing in Emmerschans werd op 15 juli 1943 door de afdeling Almelo van Algemeen Nederlandsch Beheer van Onroerende Goederen (ANBO), vrij van hypotheek, aan Andries Pieter Meijer (Emmen, lid van de NSB) verkocht. De verkoopprijs was f. 4.000,00. Het geld werd niet, zoals gebruikelijk, op de bankrekening van Vermögensverwaltungs- und Rentenanstalt (VVRA) gestort, maar op de bankrekening van Rafel Israëls bij Lippmann, Rosenthal & Co. [61] De reden hiervoor was vermoedelijk dat Rafel Israël in de burgerlijke stand van de gemeente Odoorn stond geregistreerd als woonachtig in 2e Exloërmond.
Ruim een half jaar later gebeurde iets bijzonders. Op 29 februari 1944 schonk de 'ondergedoken' Rafel Israëls aan zijn zoon Alezander Anton Israëls een bedrag

58 Hyp4, deel 1693, nummer 56, 06-05-1944.
59 NA, Verkaufsbücher, Laufnummer S5804 (2e Exloermond, H50a).
Hyp4, deel 1744, nummer 35, akte 31-01-1948, notaris Otto Wichers, Odoorn.
60 Hyp4, deel 1621, nummer 64. Akte d.d. 09-08-1940, notaris Hendrik Agterbos, Emmen
61 NA, Verkaufsbücher, Laufnummer 6300 (Emmen, Boschlaan 114/115).

van f. 3.962,85. Bijzonder is dat de akte van deze schenking passeerde bij notaris Jan Geert van Russen in Groningen, lid van de NSB, die zich graag in SS-uniform liet fotograferen.[62]
De keuze voor Van Russen was opmerkelijk. Het moest haast een bewuste keuze zijn geweest. Het kiezen voor Van Russen voor zo'n transactie zou niet direct tot vragen leiden of de transactie wel overeenkomstig de 'arisering' van joods onroerend goed en vermogen was. Waren zij door Wichers getipt om voor Van Russen te kiezen of was het de schranderheid van Alex Israëls om voor deze notaris te kiezen? Er zijn geen documenten te vinden over deze opmerkelijke keuze en ook binnen de familie zijn er geen mondelinge overleveringen over deze schenking bekend.

7. Rechtsherstel (1948) en verkoop woning (1960)

1948

Op 31 januari 1948 vond rechtsherstel plaats. Rafel Israëls had het onroerend goed 'om niet' op 6 mei 1944 overgedragen aan zijn zoon Alexander Anton Israëls.[63]
In de akte van rechtsherstel werd expliciet vermeld, dat de grondbelasting en andere lasten van het onroerend goed per 1 januari 1945 ten laste van de verkrijger (vader Rafel) waren. Verder werd vermeld dat tussen verkrijger en gever (zoon Alexander) 'generlei verrekening omtrent huurpenningen, betaalde onderhoudskosten, belastingen of anderszins' hoeft plaats te vinden.[64]

1960

Op 25 augustus 1960 verkochten Rafel Israëls, 'leraar algemene ontwikkeling', wonende te Tweede-Exloërmond, Zuiderdiep 358 en zijn vrouw Iemkje Ploegsma aan de 'econoom' Henricus Johannes Cornelis Willem, wonende te Musselkanaal, Sluisstraat 109, een behuizing met erf en tuin, staande en gelegen te Tweede-Exloërmond, Zuiderdiep 358, sectie D 5747, groot 0.19.50 ha, voor een koopsom van f. 16.000,00. Willem betaalde voor een losstaande douchecel met bijbehorende douche e.d. en bomen, heesters en planten in de tuin een bedrag van f. 600,00.[65]
Ook in deze akte wordt naar de onderwijsloopbaan van Rafel Israëls verwezen met de toevoeging 'leraar algemene ontwikkeling'.

62 Hyp 4, deel 1762, nummer 82, akte d.d. 08-11-1948, notaris Hendrik Steenbergen.
63 Alexander Anton Israëls was in 1948 medisch doctorandus te Groningen, Taco Mesdagstraat 40a. Later was hij longarts in het Martiniziekenhuis in Groningen, overleden te Abcoude op 07-10-1991.
64 Hyp4, deel 1744, nummer 35, akte 31-01-1948, notaris Otto Wichers, Odoorn.
65 Hyp4, deel 2073, nummer 164, 25-08-1960, notaris Otto Wichers.

8. Na de bevrijding

Rafel Israëls en Iemkje Ploegsma

Rafel Israëls en Iemkje Ploegsma bleven tot 15 september 1960 in 2e Exloërmond wonen. Op deze dag verhuisde het echtpaar Israëls naar het adres Onnerweg 36 in Haren.[66]
Volgens herinneringen in de familie overleed Rafel Israëls, geboren in 1887, op 24 augustus 1975, op 88-jarige leeftijd, in Groningen.
Iemkje Israëls-Ploegsma woonde na het overlijden van haar man eerst bij haar zoon Alex in Groningen.Kleindochter Trijn kon zich nog herinneren dat zij in 1978 samen met haar oma, die dan aan het breien was, naar de WK voetbalwedstrijden in Argentinie op tv keek.
Niet lang daarna werd Iemkje Plegsma opgenomen in verpleeghuis Zonnehuis in Zuidhorn, waar zij niet veel later overleed.[67]

Alex Israëls

Alex Israëls vestigde zich na de bevrijding voor zijn studie geneeskunde in Groningen.
In juni 1947 slaagde hij voor het doctoraal examen geneeskunde aan de Universiteit van Groningen.[68] In oktober 1948 slaagde hij voor het eerste gedeelte van het Artsexamen.[69] In december 1949 behaalde hij het diploma arts.[70]
Daarna volgde een carrière als longarts en staflid bij het Martiniziekenhuis in Groningen.
Nadat hij in de jaren tachtig van de vorige eeuw met pensioen was gegaan volgde een verhuizing naar de omgeving van Amsterdam, eerst in Zandvoort, later in Abcoude.[71]

66 GAO, Persoonskaart Rafel Israëls en Bewonerskaart 2e Exloërmond, Zuiderdiep 358.
67 Informatie van de familie Israëls.
68 NvhN, *01-07-1947.*
69 NvhN, *15-10-1948.*
70 EC, *12-12-1949.*
71 Informatie van de familie Israëls. Met dank aan Trijn, Han en Jette Israëls.

9. Genealogie Israëls

Generatie I

I.1- Jacob (koopman) en Roosje.
Kind: zie II.1.

Generatie II

II.1- Sander Jacobs Israëls, (geboren te Duitsland rond 1761 - Groningen 23-04-1835), gehuwd met en Judith Levies van Geuns (Hoogezand ca. 1764 - Groningen 08-02-1855).
Kinderen: zie III.1 t/m III.3.

Generatie III

III.1- Levie Sanders Israëls, besnijdenisakte op 18-11-1797 te Kiel-Windeweer.

III.2- Mozes Sanders Israëls (vleeshouwer), (besnijdenisakte op 05-04-1803 te Kiel-Windeweer - Visvliet, 30-06-1894), gehuwd op 01-06-1837 te Grijpskerk met de joodse dienstmeid Rachel Levies de Vries (ca.1810 - Visvliet, 29-05-1881).
Kinderen: zie IV.1 t/m II.7.
Mozes Sanders Israëls woonde na zijn huwelijk aanvankelijk in Pieterzijl en heeft zich met zijn gezin omstreeks 1850 in Visvliet gevestigd.

III.3- Salomon Sanders Israëls (besnijdenisregister op 28-03-1807 te Sappemeer - Zuidhorn, 22-11-1869).

Sander en Hanna Israëls-Gans bij hun 50-jarig huwelijk in 1924.
Sander Israëls was sjochet (ritueel slachter) van de joodse gemeente te Grijpskerk. Het echtpaar woonde te Visvliet.
(Beeldbank Groningen, NL-GnGRA_818_22951)

Visvliet, omstreeks 1895. Staand onder meer Hanna Israëls-Gans (4de van links), haar kinderen Jette en Mozes en echtgenoot Sander Israëls (6e, 7e en 8e van links). Vanaf rechts: Levie Israëls 9geheel rechts), zijn vrouw Grietje (5e van rechts) en hun dochter Rachel (5e van rechts) (Uit: Klinken, De joodse gemeenschap, *blz. 103).*

Generatie IV

IV.1- Rebekka Israëls (Pieterzijl, 07-08-1837 - Sappemeer, 01-11-1902), gehuwd met Calmer van der Kleij.

IV.2- Kaatje Israëls (Pieterzijl, 08-10-1840 - Pieterzijl, 14-06-1849).

IV.3- Judith Israëls (Pieterzijl, 23-12-1842 - Eenrum, 16-12-1914), gehuwd met Salomon Isak Cohen.

IV.4- Eltje Israëls (Pieterzijl, 31-3-1845 - Niezijl, 30-05-1915), gehuwd met Salomon Gans, dochter van David Jakob Gans en Jette Salomon van Hessen, woonachtig in Niezijl.

IV.5- Sander Israels (Pieterzijl, 28-11-1847 - Visvliet, 05-10-1928, Visvliet).
Hij huwde op 15-05-1874 te Grijpskerk met Hanna Gans (Niezijl, 26-02-1850 - Visvliet, 04-04-1926), dochter van David Jacob Gans en Jette Salomons van Hessen.
Kinderen, zie III.1 t/m III.5.

IV.6- Levi Israëls (Visvliet, 05-05-1851 - Visvliet, 27-10-1917), gehuwd met Grietje Gans, dochter van David Jakob Gans en Jette Salomon van Hessen, woonachtig in Visvliet.

IV.7- Kaatje Israëls (Visvliet, 30-01-1854 - Sobibor, 20-03-1943), gehuwd met Jakob Benninga, woonachtig in Eenrum.

Generatie V

V.1- Mozes Israëls (Visvliet, 16-03-1875 - onbekend)
V.2- David Israëls (Visvliet, 29-06-1877 - 's-Gravenhage, 11-05-1957)
V.3- Levi Israëls (Visvliet, 25-08-1879 - Visvliet, 27-10-1891)
V.4- N.N. (Visvliet, 26-10-1883 - Visvliet, 26-10-1883).
V.6- Jette Israëls (Visvliet, 07-10-1884 - Sobibor, 20-03-1943).

Jette Israëls was een dochter van Sander Israëls en Hanna Gans. Haar ouders waren voor 1940 overleden. Zij woonde in Visvliet met haar broers David en Salomon in het huis (Hoofdstraat E42) dat zij van hun ouders hadden geërfd. Jette en haar beide broers bleven ongehuwd.
Jette Israëls zorgde voor het huishouden en zij stond in de manufacturenwinkel die aan huis werd gedreven. In het kleine winkeltje werd van alles verkocht: lakens, slopen, tricotages, dekens, elastiek, garen, knopen, spelden enzovoort.
Jette Israëls was slecht ter been. Voor haar kwaal zocht zij hulp bij een hypnotiseur in Eenrum.
Tijdens de Duitse bezetting zat Jette Israëls in het Rooms-Katholieke Ziekenhuis in Groningen ondergedoken. Zij werd opgepakt en via Durchgangslager Westerbork op transport gesteld naar Auschwitz, waar zij op 20 maart 1943 werd vermoord.[1]

V.7- Rafel Israëls (Visvliet, 31-07-1887 - Groningen, 24-08-1975). Hij huwde op 29-08-1918 te Onstwedde met onderwijzeres Iemkje Ploegsma (Tietjerksteradeel, 24-01-1892 - Zuidhorn, 1979/1980, dochter van Anne Ploegsma en Elisabeth van der Zwaag).
Kinderen: VI.1 en VI.2.

V.8- Salomon Israëls, (Visvliet, 11-02-1890 - Birkenau/Auschwitz, 09-08-1942)
Hij was manufacturier van beroep.

V.9- N.N. (Visvliet, 13-11-1892 - Visvliet, 13-11-1892)

V.10- Levie Israëls (Visvliet, 10-01-1894 - onbekend)

Generatie VI

VI.1- N.N. levenloos geboren kind (Musselkanaal, 22-11-1919).
VI.2- Alexander Anton Israëls (Groningen, 01-02-1923 - Abcoude, 07-10-1991).

1 *Klinken, De joodse gemeenschap, blz 104-106, 242.*
Kamminga, Grijpskerk, blz.51.